



HADİSƏLƏR
KONTEKSTİNDƏ

Diplomatiyada qadın izi: Zərif gücün yüksəlişi

Tarixi faktlar sübut edir ki, qadınlar hələ qədim dövrlərdən diplomatik proseslərdə vasitəçi, barışdırıcı və səfir kimi iştirak ediblər. Lakin onların fəaliyyəti çox vaxt rəsmi sənədlərə düşməyib, siyasi-ictimai təqdir qazanmayıb. Qadın diplomatların real təsiri çox zaman "yumşaq güc", "sosial empatiya", "emosional zəka" anlayışlarının kölgəsində qalıb. Halbuki, müasir diplomatiya bu keyfiyyətlərə heç vaxt olmadıqı qədər ehtiyac duyur. Məhz bu zərurətdən Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Baş Assambleyası 2022-ci il iyunun 22-də qərar qəbul edib ki, 24 iyun Diplomatiyada Qadınların Beynəlxalq Günü olaraq qeyd olunsun. Bu təşəbbüsdə Azərbaycanın da imzası var, ölkəmiz qətnamənin həmmüəlliflərindən biri olaraq qadınların beynəlxalq diplomatik proseslərdə rolunun tanınmasına dəstək verir.

Beynəlxalq araşdırmalar göstərir ki, qadınlar təhsil, səhiyyə, ətraf mühit və sosial müdafiə kimi sahələrə daha çox diqqət yönəldirlər. Belə ki, 2023-cü ildə İsveçrə Diplomatiya Araşdırmaları İnstitutunun apardığı tədqiqatda qadın diplomatların iştirak etdikləri danışıqların sülh sazişləri ilə nəticələnmə ehtimalının 35 faiz daha yüksək olduğu qeydə alınıb. Bu göstəricilər qadınların ədalət naminə, effektiv nəticələr üçün diplomatiyada daha geniş təmsil olunmalarının vacibliyini sübut edir. Onlar konfliktlərin emosional və mənəvi tərəflərini dərk etmə bacarığı ilə münaqişələrin "yumşaq" yollarla həllində fərqlənirlər.

Tarixdə elə qadınlar olub ki, onların siyasi zəkası, diplomatik məharəti və strateji uzaqgörənliyi dövlətlərin taleyini müəyyən edib. Bu baxımdan, Azərbaycanın və ümumilikdə Şərqlin ilk diplomat qadını Sara Xatunun fəaliyyəti dövlətçilik tariximizin nadir nümunələrindəndir. Sara Xatun XV əsrdə yaşamış Ağqoyunlu hökmdarı Uzun Həsənin anası idi.

Oğlu Uzun Həsən dövlətin xarici siyasət məsələlərində anasının fikrinə böyük önəm verirdi. Bu, həm də Sara Xatunun diplomatik qabiliyyətinin, siyasi müdrikliyinin və beynəlxalq nüfuzunun tanınması idi. Onun diplomatik fəaliyyətində ən diqqətçəkən məqam Osmanlı sultanı II Mehmetlə apardığı danışıqlardır. O dövrdə Osmanlı imperiyası gücünün zirvəsində, II Mehmet isə Konstantinopolu (İstanbulu) fəth etmiş komandan, Avropa və Asiyanın siyasi oyunlarını təyin edən şəxslərdən biri idi. Belə bir şəraitdə Ağqoyunlu dövlətinin Osmanlı ilə müharibə riski yaranmışdı. Məhz bu gərgin dövrdə Uzun Həsən məsələni sülh yolu ilə həll etmək üçün Sara Xatunu Osmanlı sultanının düşərgəsinə göndərdi. Sara Xatun yüksək səviyyədə qarşılandı. Onun çıxışları, arqumentləri və diplomatik ustalıqı nəticəsində II Mehmet Ağqoyunlulara hücum fikrindən daşındı və sülh əldə olundu. Bu sülh Ağqoyunlu dövlətinin müstəqilliyini qoruyub saxlamaq baxımından strateji əhəmiyyət daşıyırdı.

Sara Xatunun nüfuzu yalnız Şərq coğrafiyası ilə məhdudlaşmırdı. O, diplomatik bacarığı ilə Avropada da tanınırdı. Venesiya kimi dövrün mühüm diplomatik mərkəzlərindən biri olan şəhər-dövlət Azərbaycana göndərdiyi nümayəndə heyətlərinə xüsusi tapşırıq verirdi ki, Sara Xatunla görüşün, onun nüfuzundan istifadə edin. Bu fakt göstərir ki, Sara Xatun beynəlxalq səviyyədə tanınan və sayğı göstərilən diplomat idi. Əslində, bu da onu sübut edir ki, qadınların diplomatiyada rolu heç də bu günün "gender balans" prinsiplərinə söykənən çağırışların nəticəsi deyil. Qadınlar tarixin hər dövründə istedad və zəkaları ilə siyasi səhnənin formalaşmasında iştirak ediblər, sadəcə onların adları çox zaman arxa planda qalıb. Sara Xatunun adı bu gün Azərbaycan qadınları üçün həm tarixi qürur, həm də çağırışdır. Onun təmsilində qadının yalnız ailənin dayağı deyil, eyni zamanda dövlətin sütunu olduğu öz təsdiqini tapır.

Keçmiş SSRİ dövründə də azərbaycanlı qadınların bu sahədə fəaliyyəti diqqətəlayiqdir. Onlar həm müttəfiq respublikalarda, həm də xarici nümayəndəliklərdə müxtəlif vəzifələrdə təmsil olunublar. Bu baxımdan, Sima Eyvazov



24 iyun Diplomatiyada Qadınların Beynəlxalq Günüdür

vanın fəaliyyəti xüsusi önəm kəsb edir. O, SSRİ-nin diplomatiya tarixində ilk qeyri-rus qadın diplomat kimi tarixə düşüb. Moskvanın nüfuzlu ali diplomatiya məktəbində təhsil alıb, 1985-ci ildə isə BMT-nin Cenevrədəki bölməsində məsul vəzifəyə təyin olunub. SSRİ-nin dağılmasına qədər burada diplomatik fəaliyyət göstərən SSRİ diplomatiyasındakı fəaliyyətindən istefa verərək müstəqil Azərbaycan Respublikasının Cenevrədəki ilk rəsmi nümayəndəsi olub. Bu, müasir Azərbaycan qadınının diplomatik məkanda öz sözünü deməsinin və dövlətin müstəqil iradəsini dünyaya çatdırmasının simvolik başlanğıcı idi.

Azərbaycan diplomatiyasının inkişafında xüsusi rol oynamış digər qadın isə Tahirə Tahirəvadır. O, 1959-1983-cü illərdə Azərbaycan SSR-in xarici işlər naziri vəzifəsində çalışaraq, bu sahədə 24 il fasiləsiz fəaliyyət göstərən ilk və yeganə qadın olub. Onun fəaliyyəti beynəlxalq platformalarda da diqqət çəkmiş, 1975-ci ildə BMT Baş Assambleyasının da təşkilatın Sosial, Humanitar və Mədəni məsələlər üzrə Üçüncü Komitəsinə rəhbərlik etmişdir. Onun əldə etdiyi bu nailiyyətlərdə ümummilli lider Heydər Əliyevin siyasi iradəsi mühüm rol oynamışdır. Heydər Əliyev xarici əlaqələrin gücləndirilməsi, beynəlxalq aləmdə

Azərbaycanın mövqeyinin möhkəmləndirilməsi məqsədilə Tahirə Tahirəva kimi peşəkar kadrlara geniş imkanlar yaratmışdır.

Diplomatiyada qadınların yüksəlişi konkret nümunələrlə təsdiqlənir ki, onlardan biri də Dilarə Seyidzadədir. Dilarə Seyidzadəyə Ulu Öndər Heydər Əliyev yüksək etimad göstərmişdir. Bu etimad uzun illər ərzində formalaşmış inamın və ciddi idarəçilik tələblərinə cavab verən peşəkarlığın nəticəsi idi. 1999-cu ildə Azərbaycanın hələ regional və qlobal siyasi transformasiyalardan keçdiyi bir dövrdə, Heydər Əliyevin imzaladığı sərəncamla Dilarə Seyidzadə Azərbaycan Respublikası Prezidentinin köməkçisi, Prezident Katibliyinin rəisi vəzifəsinə təyin olunmuşdur.

Ailə, Qadın və Uşaq Problemləri üzrə Dövlət Komitəsinin 2024-cü il üzrə məlumatında bildirilir ki, Azərbaycan Xarici İşlər Nazirliyində qadın işçilərinin sayı 147, kişi üzvlərinin sayı isə 214 nəfərdir. Həmçinin, diplomatik nümayəndəlikdə çalışan 69 qadın, 297 kişi var. Qadınlardan ikisi səfir vəzifəsindədir. Onlar strateji danışıqların iştirakçıları, beynəlxalq tribunallarda Azərbaycanın maraqlarını qoruyan hüquqşünaslar və humanitar diplomatiyanın daşıyıcılarıdır.

Müasir dövrdə Azərbaycanın beynəlxalq aləmdə nüfuzunun möhkəmlənməsi,

si, ölkəmizin mədəni, humanitar və diplomatik kimliyinin tanınması bilavasitə Mehriban Əliyevanın rəhbərlik etdiyi layihə və təşəbbüslərlə bağlıdır. Birinci xanım Azərbaycan milli mədəniyyətini, musiqimizi, poeziyamızı, ədəbiyyatımızı dünya ictimaiyyətinə tanıtmmaq üçün genişmiqyaslı layihələr həyata keçirir. Mehriban xanım Əliyevanın təşəbbüsü ilə Azərbaycanın qədim musiqi incisi olan muğamın və aşiq sənətinin UNESCO-nun Qeyri-Maddi Mədəni İrs siyahısına daxil edilməsi milli irsimizin beynəlxalq səviyyədə tanınmasında mühüm dönüş nöqtəsidir. Mehriban Əliyevanın rəhbərlik etdiyi Heydər Əliyev Fondu humanitar diplomatiya sahəsində misilsiz uğurlar qazanıb. Fondun təşəbbüsü ilə Fransa, İtaliya, Almaniya, Rusiya kimi ölkələrdə tarixi və dini abidələrin bərpası, onların dünyəvi miras kimi qorunması istiqamətində konkret layihələr həyata keçirilib.

Mehriban xanım Əliyevanın yaratdığı nümunə və siyasi dəstək sayəsində qadın diplomatların beynəlxalq arenada təmsilçiliyi getdikcə artır. Ölkə başçısının sərəncamları ilə müxtəlif ölkələrə - Polşa, Ukrayna və Fransaya qadınların səfir təyin edilmələri buna bariz nümunədir.

Sülh quruculuğunda, gender bərabərliyi ilə mübarizədə, humanitar siyasətdə və iqlim diplomatiyasında qadınların iştirakı getdikcə zərurətə çevrilir. Xüsusilə də BMT-nin "Qadınlar, Sülh və Təhlükəsizlik" gündəliyində qadınların münaqişələrin həlli və postkonflikt cəmiyyətlərin bərpasında oynadığı rol açıq şəkildə vurğulanır. Qadınların potensialını düzgün qiymətləndirmək və qərarvermənin bütün səviyyələrində onların iştirakını təmin etmək bu günün və gələcəyin əsas çağırışıdır.

Azərbaycanın bu istiqamətdə atdığı addımlar, beynəlxalq səviyyədə qadın diplomatların tanınması və dəstəklənməsi gələcək nəsillər üçün müsbət prezedent yaradır. 24 iyun - Diplomatiyada Qadınların Beynəlxalq Günü də onların zəhmətinə işiq tutmaq və gələcəkdə beynəlxalq tribunallarda daha çox qadın səsinə eşitmək üçün çağırışdır.